

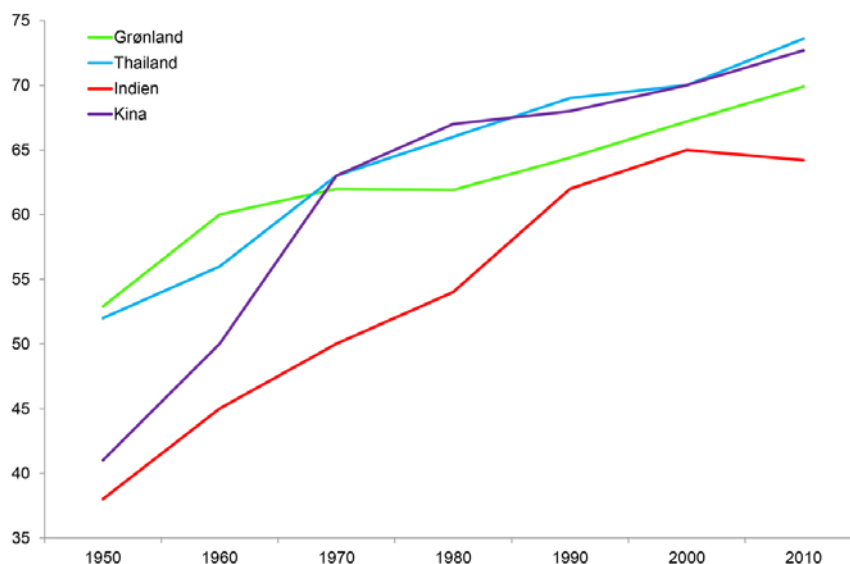
Sundhedsforhold – fakta og fordomme?

Af Peter Bjerregaard, professor, Center for Sundhedsforskning i Grønland,
Departementet for Sundhed, Grønlands Selvstyre og Ilisimatusarfik (Grønlands Universitet)
December 2014

Indtil 1950erne var sundhedstilstanden i Grønland præget af høj børnedødelighed og stor forekomst af smitsomme sygdomme, herunder udbredt tuberkulose. Der er gradvist sket en ændring af sygdomsmønsteret i takt med de ændrede sociale og økonomiske forhold som bl.a. medførte bedre boligstandard og udbygning af sundhedsvæsenet. Meget overordnet kan man sige at det fysiske helbred er blevet bedre i takt med forbedrede socioøkonomiske vilkår, mens mange aspekter af psykisk helbred er forværrede i takt med den hastige samfundsudvikling.

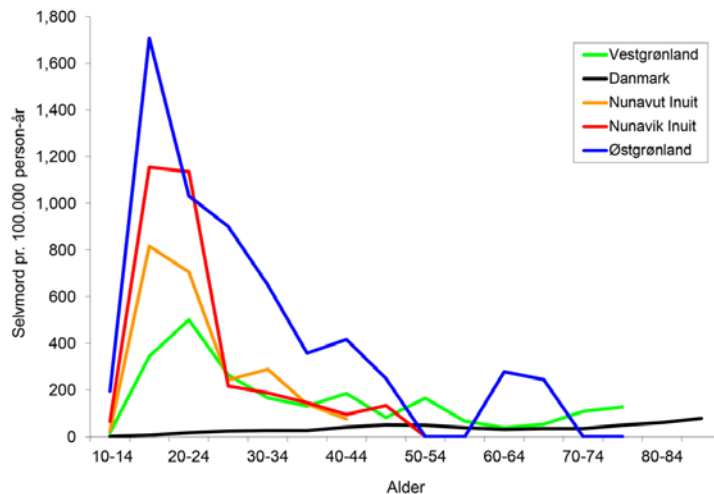
Grønland har for øjeblikket en tredobbelt sygdomsbyrde: Forekomsten af infektionssygdomme er stadig høj omend faldende, forekomsten af selvmord der sandsynligvis er relateret til en gennemgribende samfundsudvikling, er høj, mens forekomsten af hjertekarsygdomme og diabetes er stigende på grund af ændringer i levevilkårene, herunder især mindre fysisk aktivitet og stigende forekomst af fedme.

Omkring 2010 var mænds forventede middellevetid 67 år, kvinders 73 år. Dette er 8-10 år kortere end i Danmark og svarer til middellevetiden i lande som fx Tyrkiet, Vietnam, Filippinerne og Thailand. I samme periode var dødeligheden i første leveår 15 pr. 1000 levendefødte, det er fem gange så stor som i Danmark. Den relativt høje spædbarnsdødelighed skyldes bl.a. den spredte bebyggelse og dermed vanskelige adgang til højt specialiseret lægetjeneste. Den lave middellevetid skyldes bl.a. høj spædbarnsdødelighed, de mange ungdomselvmord, ulykker og en række forskellige sygdomme.

Udviklingen i middellevetid i udvalgte lande. (Grafik: Peter Bjerregaard).

Selv mord udgør 11% af alle dødsfald i Grønland, hvilket er ti gange så meget som i Danmark. I Danmark stiger forekomsten af selvmord med alderen, mens selvmord er et ungdomsfænomen i Grønland. Unge kvinder giver oftere end unge mænd udtryk for at have haft selvmordstanker, mens fuldbyrdede selvmord er betydeligt hyppigere blandt unge mænd. Metoderne er drastiske: skydning og hængning og ofte i det offentlige rum. Selvmord var ikke almindelige i det traditionelle grønlandske samfund, men forekomsten steg kraftigt fra 1960 til 1980 og er forblevet på samme, høje niveau siden. Stigningen i forekomsten af selvmord er sandsynligvis relateret til den hastige samfundsudvikling, socioøkonomiske udfordringer og misbrug af alkohol, men det har ikke været muligt at pege på konkrete faktorer. Forekomsten af selvmord er betydeligt højere i Østgrønland hvor forekomsten af sociale problemer og misbrug er højere end i Vestgrønland.

Selv mordsraten pr. 100.000 indbyggere pr. år. Som det ses er især ungdomsselv mordsraten høj. (Grafik: Peter Bjerregaard).

Dårlige boligforhold og høj arbejdsløshed er nogle af de store, sociale udfordringer sammen med et uddannelsesniveau der er lavere end i Danmark.

Det gennemsnitlige alkoholforbrug lå betydeligt over det danske i årene 1962-1992, men har de seneste 20 år været på niveau med det danske forbrug, som dog er højt i international sammenligning. Drikkemønstret er karakteriseret ved at der er relativt mange der ikke drikker, og forbruget er koncentreret omkring lønningssdage, weekender og festlige lejligheder. Alkohol er stadig et af Grønlands største folkesundhedsproblemer, også fordi mange er vokset op i familier med et stort alkoholforbrug.

Rygning og rygningens følgesygdomme (bl.a. kræft, lungesygdom og hjertekarsygdom) har været udbredt i mange år. Andelen af rygere er dog faldet fra ca. 80% i den voksne befolkning i 1993 til under 60% i 2014, og dem der ryger, ryger færre cigaretter.

Kosten har igennem mange år ændret sig fra den typiske "grønlandske proviant" bestående af sæl, hval og fisk til hovedsageligt at bestå af importerede fødevarer. Der er et stort forbrug af sodavand, snacks og søde sager, hvilket sammen med nedsat fysisk aktivitet og muligvis genetisk disposition har ført til stadig stigende forekomst af overvægt og fedme.

Det grønlandske Folkesundhedsprogram "Inuuneritta" omfatter strategier for de store folkesundhedsproblemer: Alkohol, tobak, kost og motion. Programmets hovedfokus er på børn, unge og familier. Der ligger store udfordringer i at få strategierne gennemført ude i kommunerne hvor alt for få og ofte utilstrækkeligt uddannede forebyggelseskonsulenter skal virkeliggøre de strategier der kommer fra Selvstyret.